

ԶՈՒԳԱԶԵՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԳՐԱԲԱՐԻ ՈՒՂՂԱԿԱՆ ՀՈԼՈԿՈՒՄ

Հոլովական գուգաձևությունները պայմանավորված են լեզվի քերականական կառուցվածքի յուրահատկություններով: Սովորաբար դրանք ի հայտ են գալիս սեռական հոլովում, երբ բառը քերականական միևնույն իմաստն արտահայտելու համար կարող է ստանալ հոլովական տարբեր թեքություններ (հոլովիչներ), ինչպես *Գեելայ-Գեելայ (ա-մ), մահու-մահուան (ու-ան), բիրաու-բիրայ (ու-ու), վնա-սի-վնասու (ի-ու), աղանդոյ-աղանդի (ո-ի), զորաց-զորուց (ա-ու), բերդից-բերդաց (ի-ա), աստեղց – աստեղաց (թ-ա)* և այլն:

Գրաբարի հոլովական գուգաձևությունները որոշակի առանձնահատկություն են դրսևորում նաև ուղղական հոլովում, երբ բառերը որպես էլակետային թեքական միավորներ, հանդես են գալիս հնչյունային-հնչյունափոխական տարբերակներով կամ եիմքի փոփոխակներով:

Այդ կարգի գուգաձևությունները հանդիպում են գոյականի թե կանոնավոր և թե անկանոն հոլովումներում:

Ա. Կանոնավոր հոլովումների գուգաձևությունները կարելի է խմբավորել ըստ պարզ և խառը հոլովատիպերի և ըստ արտաքին ու ներքին թեքումների:

1. Ա արտաքին հոլովման պատկանող գոյականների գուգաձևություններ:

Հին հայերենում այս հոլովմամբ թեքվում են իատուկ անունները: Լեզվաբանական գրականության մեջ նշվում է, որ «գրաբարի Ա պարզ հոլովումը 5-րդ դարում վերջին փուլում էր գտնվում: Ա պարզ հոլովումը լեզվի ամենահին շրջանից հայ մտածողության մեջ կենդանի է եղել, կենդանի է առ այսօր»¹:

Ա արտաքին հոլովման պատկանող բառերն ուղղական հոլովում ի հայտ են բերում հնչյունային - հնչյունափոխական տարբերակներ. Յուդա// Յուդաս, Սին// Սինա, Մասիք// Մասիք, Արամայիա// Արմայիս, Վարդան// Վարդ, Սաբայ// Սաբա:

Հնչյունափոխական տարբերակներ են ի հայտ գալիս հատկապես հունական -աս, -ես, -ու, -իաս, -իուս, -իս հնչյունակապակցություններով ավարտվող հատկանունների էլակետային ձևերում (ուղղական հոլովում). Եզրաա/Եզրա/Եզր, Եսայիաա/ Եսայիա/Եսայի, Նեեմիաա/ Նեեմիա/Նեեմի, Մատաթիաս /Մաթիա/ Մատաթի, Լիւսիաա/Լիւսիա/Լիւսի, Զաքարիաա/ Զաքարիա/ Զաքարի, Պիւթագորաա/ Պիւթագոր, Աբիաա/ Աբիա/ Աբիու, Հերակլէա/ Հերակլ, Սոկրատէա/ Սոկրատ, Արիլլէա/ Արիլլէ, Յովհաննէա/ Յովհան, Յակոբոս/ Յակոբ, Արքեղայոա/ Արքեղատա, Մենեղատա/ Մենեղայոա, Հովերոա/ Հովեր, Երոդոտոա/Երոդոտ, Մակարիոա/ Մակարի/ Մակար, Գեորգիոա/ Գեորգ, Դոմէդիանոա/ Դոմէդր և այլն:

¹ Տե՛ս Առաքելյան Վ., Գրաբարի քերականություն, հ. 1, Ձևաբանություն, Եր., 2008, էջ 21:

Այսօրինակ փոխառություններից –աս-ով ավարտվող հատկանունները (որպես կոչական) կորցնում են –ս-ն. Ագրիպպա// արքա՝ Ագրիպպա, իսկ –ոս-ով վերջացող հատուկ անունները հեշում են է-ով. Տիմոթեոս/ ով Տիմոթե, Պետրոս/ ով Պետրե, Պաղոս/ ով Պաղե, այդպես նաև՝ Աղեքսանդրոս// Աղեքսանդրե, Փիլիպպոս/ Փիլիպպե, Անտիգոնոս/ Անտիգոնե, Ղազարոս/ Ղազարե, Կոռնելիոս/ Կոռնելիե, Գրիգորիոս/ Գրիգորիե և այլն:

Ըստ Ա. Բագրատունու «ալլազգի հասարակ անուանք ինչ՝ իբրև յատուկ համարեայք ըստ այն իսկ և հոլովին ընդ սովին հոլովմամբ», հմմտ. կասի/ կասիա (ծառի անուշափոս կեղև կամ խոտ), հիւղ (հիւղայ// հիւղեայ-սեռ)// հիւլե/ հիւլե (հիւլեի// հիւլեի- սեռ) (տարբ. փաշի)²:

2. Ա ներքին հոլովման պատկանող գոյականների զուգահեռություններ:

Այս հոլովումը նույնպես կենսունակ է գրաբարում. ուղղական հոլովում կողք կողքի համագոյակցող ձևեր են առկա թե՛ եզակի, թե՛ հոգնակի թվում:

Որոշ գոյականներ եզակի ուղղականում հանդես են գալիս անհեյունափոխ և հեյունափոխված (ե՛ ձայնարդի անկումով) տարբերակներով, ընդ որում դրանք միաժամանակ հիմքային տարբերակներ են. կողմն/կողմ, սերմն/սերմ, կոունկն/ կոունկ, խուփն/խուփ, կրունկ/կրունկ/ կրունկ, խորձն/ խորձ³, կոսիմն/ կոսիմ/ կոսեմ, եռանդն/եռանդ, ծունկն// նան՝ ծունգն/ ծունկն/ նան՝ ծունգ, սրունկն/ սրունկ/ սրուն/ նան՝ սրունգն/ սրունգ և այլն:

Եզակի ուղղականում առկա են ձևաբանական-հեյունափոխական այլ տարբերակներ նույնպես. ջալլեամն/ջալլամն, գեղեարդն/գեղարդն, ծիծեառն/ ծիծառն (եա//ա) // ծիծեռն (ա//Պ), մրջիմն/ մրջին, ասեղն/ ասիղն (ե//ի), թեկն/ թեկն (ե//ե), պաշտաւն/ պաշտօն (աւ//օ), եղունգն/ եղունկն (զ//կ), ոլոռն/ ոլեռն (ռ//ե), Սաթեհիկն/ Սաթիհիկ (ե//ի), խուժն / խիժն (ու//ի), անուսումնութիւն / անուսումնութիւն (ու//ը) և այլն:

Հմմտ. նաև ձևաբանական-բառակազմական հետևյալ տարբերակները. անսիրելիութիւն/ անսիրութիւն (ել//Պ), ամբարհաւաճութիւն / ամբարհաւաճումն (-ութիւն/- ումն), գարուն / գարնային / գարնայնի (-ային/ -այնի), այդպես նաև՝ ձմեռն/ ձմերային/ ձմերայնի/ ձմերայնի, ամառն/ ամարայնի, աշուն/ աշնայնի/ աշնանի և այլն⁴:

Հոգնակի թվում նա առկա են հոլովական տարբերակներ. հոգնակիի կազմավորման այդ անմիօրինակություններն իմաստային տարբերակում առաջ չեն բերում⁵: Մասնագիտական գրականության մեջ նշվում է. «Ինչպես հին

² Բագրատունի Ա., Հայերեն քերականութիւն ի պէտս զարգացելոց, Վենետիկ, 1852, էջ 15:

³ Հին մատենագրության մեջ խորձ ձևով է հանդիպում. բացառությամբ Հ. Աճառյանի «Հայերեն արմատական բառարանի», որում խորձն ձևով է նշված, մյուս բոլոր բառարաններում խորձն ձևով է բերված (հմմտ. Առաքելյան Վ., Նշվ. աշխ., էջ 29):

⁴ Բացառությամբ գարուն, ամառն, աշուն, ձմեռն ձևերի, մյուսները պատկանում են Ո հոլովման:

⁵ Հմմտ. ունկն գոյականի հոգնակիի հետևյալ ձևերը. ունկուկն (ամանի կանթեր), ականցք (կենդանու ականջներ): Ինչպես տեսնում ենք, տարահիմք այս կազմություններում առկա են նաև իմաստային տարբերություններ, թեպետև նույն ունկն գոյականը հին գրական ինչ-որտեղում եզակի ձևով կարող էր արտահայտել ոչ միայն «կենդանու ականջ» նշանակու-

գրական հայերենում, այնպես էլ ետգրաբարյան հայերենում եզակի ձևը (եզակի ուղղականի ձևը) կարող է հոգնակիականում հիմք դառնալ նույն տեսքով կամ ենթարկվել հեյտունաբանական, ձևաբանական (նաև հեյտունաբանական-ձևաբանական) վերակազմավորումների, հայերենում առավել շատ են հեյտունաբանական վերակազմավորումները»⁶:

Ա ներքին թեքման ենթարկվող բառերը, հոգնակի ուղղականում և ձայնորդից առաջ ստանալով ու կամ ա ձայնավորները, ունենում են –ուևք կամ –աևք վերջավորությունները: Հմմտ. սերմուևք/սերմանք, կողմուևք/կողմանք, մահուևք / մահուանք:

Հանդիպում են նաև արտաքին և ներքին թեքման օրինաչափություններ դրսևորող գուգահեռ ձևեր. ռուևզք// ռնգուևք, եղերք/ եղերուևք, ծաղկիք/ ծաղկուևք, փայլակք/ փայլակուևք:

Ջուտ հոլովական-հեյտունափոխական տարբերակներ են՝ լիստուևք/լստուևք, սրուևք/սրնկուևք/ սրոնք, մրջմուևք/ մրջիւևք, նոնուևք// նոնուևք: Վերջավորությունների տարբերակներով են հանդես գալիս սերմանք//սերմանիք գուգաձևությունները:

3. Ի արտաքին հոլովման գոյականների գուգաձևություններ:

Այս հոլովման գոյականների գուգահեռ ձևերը հազվադեպ են հանդիպում գրաբարում. հմմտ. հատկանվանական հետևյալ տարբերակները. Սաուուղ/ Շաուուղ, Արսենիտս/ Արսեն/ նաև՝ Արսենի⁷, Հումերոս/Հումեր/Հումերոն, Անտոնիտս/Անտոն, Եւսեբիտս/ Եւսեբեւ, Կայէն/Կային, Բարսեղ/ Բարսիղ, Ագարիա/ Ագարեայ:

Հմմտ. ձևաբանական- հեյտունափոխական տարբերակները հասարակ անունների եզակի ուղղականում. կայան/կայեան, ախոյան/ախոյեան, ընծայ/ընծայ, նշոյլ/նշոյղ, լեզնոն/ լեզնովն/ լեզնոն⁸, թերիակէ/ թիրակէ, հիւղ/ հիւղեայ/ հիւղէ/ հիւլէ, ճաւշ/ ճոշ// ջոշ (կրծքի գրան), վաչ/ վաչէ (ծածկած աղյ), երախայ/ երեխայ, հսկայ/ սկայ, յակիւնք// յակիւնդ// նաև՝ յակուևնդ/ յակիւնթոս և այլն:

Ի հոլովման ենթարկվող բառերի դեպքում նս գրաբարում հոգնակի ուղղականում –ք-ն հանդես է գալիս որպես հոլովակերտ և հոգնակիակերտ մասնիկ. «Ինչպես որ հնդեվրոպականում հոգնակիակազմությունը և հոլովակազմությունն արտահայտության միջոցներով համընկնում են, իբրև տիպիկ թեքական լեզուներին հատուկ երևույթ, այնպես էլ գրաբարում այդ այդպես է: Սակայն հնդեվրոպական թվակազմության – հոլովակազմության բազմաթիվ գուգադրումների հանդեպ գրաբարն ունի այդ կազմավորումների համեմատաբար պարզեցված

թյունը, այլն «ամանի կանթ» իմաստը (հմմտ. Պետրոսյան Հ., Գոյականի թվի կարգը հայերենում, Եր., 1972, էջ 86-87: Ջահուկյան Գ., Հին հայերենի հոլովման սիստեմը և նրա ծագումը, Եր., 1959, էջ 105-106):

⁶ Տե՛ս Պետրոսյան Հ., նշվ. աշխ., էջ 15:

⁷ Վերջինս նույն ձևով և՛ ուղղական է. և՛ սեռական (տե՛ս Բազրատունի Ա., նշվ. աշխ., էջ 22):

⁸ Ջուգահեռաբար հանդես է գալիս Ի// Ի-Ա (խառն) արտաքին հոլովումներով:

տիպաբանություն»⁹:

4. Ու արտաքին հոլովման պատկանող գոյականների զուգաձևություններ:

Այս հոլովման գոյականների ուղղականի տարբերակային ձևերը հազվադեպ են թե՛ եզակի, թե՛ հոգնակի թվում. ընդ որում եղածներն էլ հիմնականում հանդես են գալիս հոլովման փոխանցումներով. բենեզ / բենեզ (ոյ, ոց // ի, աջ), կազմուած / կազմած (ոյ, ոց, // ի):

Ու հոլովման է ենթարկվում երէ բառը, որը եզակի այս ձևին զուգահեռ ունի ձևաբանական – հնչյունական էրէ տարբերակը: Հմմտ. նաև ձմերային / ձմերայնի զուգաձևերը: Դիտարկենք զուգաձևություններն այս հոլովմանը պատկանող գոյականների հոգնակի թվում. բուրք / բլբրք, հայք / հայեր, մարդք / մարդիկ:

Այսօրինակ ձևերը նայելու հատկանշվում են տարբեր հոլովիչներով թեքվելու հանգամանքով, ինչպես նաև գործածության անհամարժեքությամբ: Ընդ որում, այդ կարգի (հոգնակիակերտների) տարբերությունները զրաբարում հազվադեպ են. «երկձև-բազմաձև հոգնակիները բացի կրակից, որ գործածության հաճախականությամբ համարժեք չեն, ունեն նաև այն բնորոշ զիծը, որ յուրաքանչյուր ձև շատ հաճախ հետևում է որևէ համակարգային կառուցվածքի: Առանձին բառերի մեջ եղած հոգնակիակազմության բազմաձևությունը ենթադրում է անցումային վիճակ, վերջիվերջո դրանք նս հետևում են որևէ կայունացած կառուցատիպի»¹⁰:

5. Ու արտաքին հոլովման պատկանող գոյականների զուգաձևություններ:

Եզակի և հոգնակի ուղղականում սակավ են հանդիպում տարբերակային քերականական ձևերը: Հատուկ անուններում ի հայտ եկող զուգահեռություններ են՝ Յովհաննէս / Յովհան, Յովսէփ / Յուսէփ:

Հմմտ. նաև եզակի հետևյալ երկձևությունները. աղուեւ/աղուես (ե/ե հնչյունափոխական տարբերակներով): Հոգնակի թվում բարք/բարոյք տարաձևությունները տարբեր հոլովումների պատկանելու ներունակություն են դրսևորում (բարք - ուց, -ուք / - իրք // բարոյք - ից, -իրք)՝ հանդես բերելով նաև իմաստային տարբերություններ:

6. Ե ներքին հոլովման պատկանող բառերի զուգաձևություններ:

Այս հոլովման բառերի ուղղականում հանդիպում են -իւր / - եւր մասնիկով վերջավորվող (ձևաբանական-հնչյունական) ձևեր եզակի ուղղականում. ալիւր / ալեւր, աղբիւր / - աղբեւր, եղջիւր / եղջեւր, եղտիւր / եղտեւր // եան ` աղտիւր / աղտեւր: Հմմտ. զուգահեռ հետևյալ ձևերը հոգնակի թվում. բանակատեղք / բանակտեղք, աղբիւրք / աղբեւրք:

7. Ի – Ա խառն արտաքին հոլովման գոյականների զուգաձևություններ¹¹:

Այս հոլովման բառերը մասնավորաբար եզակի ուղղականում են դրսևորում զուգաձևություններ, որոնք ձևաբանական-հնչյունափոխական բնույթի են:

⁹ Տե՛ս Պետրոսյան Հ., նշվ. աշխ., էջ 118- 119:

¹⁰ Հմմտ. Պետրոսյան Հ., նշվ. աշխ., էջ 146:

¹¹ Գրաբարում Ու – Ա խառն արտաքին հոլովման պատկանող բառերի ուղղական և հայցական հոլովներում զուգահեռ ձևեր մեծ մասամբ չեն հանդիպում:

Հմմտ. անդերդ / անդերդդ / անդիդդ / անդուդդ (նախրապան), անդրավար // անդրուար / անդրուվար (1. գույգ ձի կամ ջորի՝ կառքին լծած, 2. լծված կառք, 3. խաբող օձ), գառագիդ / գառագեդ (1. մետաղե վանդակ, 2. բանտ), կինձ / կինջ (վայրի արու խոզ), մօրու / մորու (մորուք), յակինթ // յակինթոս, սալամբ / սալամ (անտառափամբերի ցեղին պատկանող թռչուն), ծնօդ / ծնող, սալար / սաղար (գորագլուխ, դեկավար), սակուր / սակր և այլն:

Հանդիպում են Ի – Ա արտաքին // ներքին հոլովման օրինաչափություններ դրսևորող հոգնակի հետևյալ գուգահեռ ձևերը. քուրք / քրմանք / քրմունք : Հմմտ. նաև հոգնակի հետևյալ տարաձևությունները. պարիսպք // պարսպունք, նապաստակք/ նապաստակունք, ճրագք / ճրագունք, սարկաւագք / -սարկաւագունք և այլն:

Ըստ 2. Պետրոսյանի՝ գրաբարում շատ քիչ է պատահում, երբ միևնույն հիմքը տարբեր հոգնակիակնությունների հետ գուգորդվի: Սակայն հանդիպում են մասնավոր կազմավորումներ, երբ երկձև հոգնակի ունենք մի դեպքում բուն հոգնակներում, մյուս դեպքում՝ «նավաքական» հոգնակներում, թեև դրանք գործածության հաճախականությամբ համարժեք չեն¹²: Այս իմաստով հատկանշական է հոգնակի հետևյալ եռաձևությունը. եպիսկոպոսք / եպիսկոպոսունք / եպիսկոպոսեան:

8. Ի – Ա խառը ներքին թեքման գոյականների գուգաձևություններ:

Այս դեպքում գուգաձևությունները ի հայտ են գալիս հատկապես հոգնակի ուղղականում: Հայտնի է, որ գրաբարում Ն ձայնորդով ավարտվող մեկուկեսականի բառերը հոգնակի ուղղականում բառավերջում բաղաձայնների կուտակումից խուսափելու համար ստանում են ի կամ ու ձայնավորները՝ այսպիսով, հոգնակի ուղղականում հանդես բերելով –ինք // - ունք (երբեմն՝ - անք) վերջավորությունները:

Հմմտ. եղինք/եղունք, անձինք/անձունք, քրտինք/քրտունք, գառինք/գառունք, խաշինք/խաշունք, թոռունք/թոռանք, ազինք / ազունք¹³, վեհազինք/վեհագունք, հարսինք/հարսունք: *Ձեռն* գոյականի հոգնակին է՝ ձեռք// (հազվադեպ) ձեռինք:

9. Ո – Ա խառն արտաքին հոլովման գոյականների գուգաձևություններ:

Ուղղական հոլովում այսօրինակ գուգաձևություններ քիչ են հանդիպում: Մասնավորաբար հանդիպում են եզակի ուղղականում. Վարդանուհի / Վարդուհի, աստուածուհի / աստուածուհի:

Բ. Անկանոն կամ զարտուղի հոլովման բառերը նույնպես ուղղական հոլովում ցուցաբերում են գուգաձևություններ: Այդ բառերը շեղվում են գոյականին հատուկ հոլովման կանոններից՝ ցուցաբերելով հոլովական անկանոնություն: Վերջինս դրսևորվում է նրանով, որ հոլովական ձևերում այդ բառերը ենթարկվում են հեյրուհական անսովոր փոփոխությունների. նրանց «հոլովիչները» նույնանում են արմատի ձայնավորների հետ:

¹² Տե՛ս Պետրոսյան 2., նշվ. աշխ., էջ 145:

¹³ Ազն – ազինք (սերունդներ, ցեղեր) // ազունք (ազնական մարդիկ): *Ձգնակի* թվում ակնհայտ են ինչպես ձնային, այնպես էլ իմաստային տարբերությունները:

Հմմտ. եզակի ուղղականում հոլովական – հեյտունական հետևյալ զուգաձևությունները. գեղ/զիւղ/գեաւղ/գեօղ, հաւր/հօր, մաւր/մօր, եղբաւր/եղբօր, աւր/օր:

Հմմտ. հոգնակի ուղղականի քերականական զուգաձևությունները. քորք / քեռիք / քոյրք / քուէրք, հայրք / հարք, մայրք / մարք, գեաւղք / գեւղք:

Մասնագիտական գրականության մեջ նշվում է, որ *կհև, տիկին* բառերի հոգնակիի պես հոլովվում են – այք, - եայք, -աւք, -եաւք հոգնական ածանցներով կազմվածները¹⁴: Հմմտ. այգեստանք / այգեստանեայք, աղախնայք / աղախնեայք, միջերկրեայք / միջերկրայք, հոխտորայք / հոտտորայք (հմմտ. եգ. ուղղ. հոխտոր / հունտոր), վաներեայք / վաներայք, պուետայք / պետետայք Աղամեանք / Աղամանք, Նոյեանք / Նոյանք, Մարիամանք / Մարեմանք¹⁵, գրեան / գրեանք, խաբէկանք / խաբք:

Ուղղական հոլովում զուգաձևություն են դրսևորում հոգնակերտ այլ մասնիկներով կազմված բառերը¹⁶. արմատիք / արմտիք, գահինք / գահք, աստեղունք / աստղունք, երիցունք/երիցունիք, անուանք/անուանի, աւագանի /աւագանի, կանայք/ կանանի, մեհենանի/մեհենանի, գահոյք / գահոյանի, վանեար / վաներ, բանեար/բաներ¹⁷, խրձներ / խրձեր, չարեր / չարիք, քարք / քարեր, ազգք / ազգեր, գայք /գայեր, արտորայ /արտորեայ, վանորայ /վանօրեայ (հմմտ. նաև վանորայք /վանորեայք), գեղօրեայք / գեղօրք, տանիք / տանեստան և այլն:

Ըստ Ա. Բագրատունու՝ հոգնակիի այսօրինակ դրսևորումները հոլովվում են «եզական ձայնի», սակայն «ձայնի եզականք, մերք և այլք և յոգնականավերջք, լինին երբեմն և առ բուն հինսն կրկին հոգնակի»¹⁸:

Այսպիսով՝

1. Հին հայերենի ուղղական հոլովում առկա են քերականական – ձևաբանական զուգաձևություններ, որոնք բնութագրվում են բառայթի հեյտունային-հեյտունափոխական տարբերակներով կամ հիմքի փոփոխակներով:

¹⁴ Հմմտ. Արեղյան Մ., Գրաբարի քերականություն, Երկեր, հ 2 եր, 1974, էջ 774:

¹⁵ Հմմտ. նաև Աղեքսանդրացիք/ Աղեքսանդրեանք, Դարեհացիք/ Դարեհեանք// Դարեհիք/ տե՛ս Բագրատունի Ա, նշվ. աշխ., էջ 53/:

¹⁶ Հավաքականության իմաստ արտահայտող գրաբարյան հոգնակերտ մասնիկների մասին հանգամանորեն տե՛ս Աբրահամյան Ա., Գրաբարի ձևաբանական, Եր., 1976, էջ 20: Խաչատրյան Լ., Թուռնկյան Գ., Գրաբարի դասագիրք, Եր., 2004, էջ 24-25, Համբարձումյան Վ., Գրաբարի ինքնուսույց, Եր., 2004, էջ 44:

¹⁷ - Եր վերջավորության առումով լեզվաբանական գրականության մեջ նշվում է, որ վերջինս առավել շատ տարաչափական նկատառումով է գործածվում գրաբարում (տե՛ս Բագրատունի Ա., նշվ. աշխ., էջ 48):

Ընդհանրապես ուղղականում հոգնակիականացման այսօրինակ տարածությունները կարելի է դասել ձևաբանական-ռճական (գործարական) զուգաձևությունների շարքին:

¹⁸ Ա. Բագրատունիի անդրադառնում է նաև հոգնակիի այլևայլ կազմություններին. հմմտ. – ութին ածանցով կազմված գոյականները՝ հոգնակիության իմաստով. գերութիւն /գերիք, մարդկութիւն/մարդիկ, զինուորութիւն (ք)/զինուորք, յանցաւորութիւն/յանցաւորք, ընտանութիւն/ընտանիք, գայթակցութիւն/ գայթագղեայք, աշակերտութիւն/աշակերտք, քահանայութիւն/քահանայք, թագաւորութիւն/թագաւորք, առաքելութիւն/առաքեայք, վարդապետութիւն/վարդապետք, հայրապետութիւն/հայրապետք, կուսութիւն/ կուսանք:

Երբեմն հոգնակի՝ իմաստ արտահայտվում է գոյականների կրկնությամբ. ազգ ազգ // ազգք և այլն (տե՛ս Բագրատունի Ա., նշվ. աշխ., էջ 49):

2. Գրաբարի ուղղական հոլովում զուգաձևություններ ի հայտ են գալիս թե՛ հասարակ անունների և թե՛ հատկանունների շրջանակներում, ընդ որում, եին հայերենի գոյականի համակարգում տարբերակվում են թե՛ գոտ ձևաբանական, թե՛ ձևաբանական – հեյյունաիոխական տարբերակներ: Մասնավոր դեպքերում ի հայտ են գալիս նաև ձևաբանական – բառակազմական, ձևաբանական – ձճական (գործառական), ինչպես նաև ձևաբանական- շարաիոսական տարբերակներ:
3. Գոյականի ուղղական հոլովում ձևաբանական զուգաձևություններ են դրսևորում ինչպես պարզ և խառը, ներքին և արտաքին, այնպես էլ անկանոն հոլովումների պատկանող բառերը: Ձուգաձևությունների հաճախադեպության առումով առանձնանում են հատկապես Ա արտաքին և Ա ներքին հոլովումների բառերը:
4. Հոլովական զուգաձևությունների առումով ուշագրավ է այն հանգամանքը, որ հին հայերենում հոլովի և թվի քերականական կարգերը դրսևորվում են միևնույն կառուցատիպերով. Հոլովական տարբերակներում արտացոլվում են եզակի – հոգնակի հակադրության իմաստները:

ПАРАЛЛЕЛИЗМЫ В ИМЕНИТЕЛЬНОМ ПАДЕЖЕ ГРАБАРА

Резюме

Л. Хачатрян, Л. Енгоян

В статье рассматриваются параллелизмы в именительном падеже грабара, различаются их типы по регулярному и нерегулярному спряжению.

Регулярные спряжения проводятся по группам простых и смешанных видов падежа и по внешним и внутренним склонениям. Простые склонения: внешнее склонение А (Մաւիւր-Մաւիւր), внутреннее склонение А (ջալլեամն-ջալլամն), внешнее склонение И (Հովերոս-Հովեր), внешнее склонение ВО (ձմերային-ձմերայնոյ), внешнее склонение У (բարբ-բարոյր), внутреннее склонение Е (աղբիւր-աղբեր).

Смешанные склонения: смешанное внешнее И- А склонение (քուրմ-քրմանք-քրմուք), смешанное внутреннее склонение И-А (ազինք-ազուք), смешанное внешнее склонение ВО-А (Վարդանուիի-Վարդուիի).

В нерегулярных склонениях параллелизмы рассматриваются в единственном числе именительного падежа (գել / գիւ / գեաւ / գեօղ, հաւր / հօր, մաւր / մօր, եղբաւր / եղբօր, ար / օր) и во множественном числе именительного падежа (քորք / քերիք / քոյրք, գեաւք / գելք).

Տեղեկություններ հեղինակների մասին

Խաչատրյան Լալիկ Մնացականի - Բ. գ. դ. և Արտվանի անվ. շՊՄՁ

հայոց լեզվի և նրա դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոն.

E-mail: lingualal51@mail.ru

Լուսինե Աշոտի Ենգոյան - և Արտվանի անվ. շՊՄՁ հայոց լեզվի

և նրա դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոն.

E-mail: yanagisane.lusine@mail.ru